

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่อง “หน้าที่สื่อมวลชนในปรากฏการณ์ชีวิต” เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยอาศัยเทคนิควิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in-depth interview) การสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ การสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม และการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) โดยใช้กรอบแนวคิดทางสัญวิทยา (Semiotics) เพื่อศึกษาสัญลักษณ์และการสร้างความหมายในสื่อมวลชน แนวคิดการโหยหาอดีต (Nostalgia) เพื่อศึกษาความหมายที่พบว่ามีผลสอดคล้องอย่างไรกับการโหยหาอดีต และคุณค่าแห่งการบริโภคตามแนวคิดตรรกะการบริโภค (Logic of Consumption) ของชนชั้นกลางผู้ปฏิบัติตัวตามแนวทางชีวิต และแนวคิดหน้าที่นิยม (Functionalism) เพื่อตอบคำถามเรื่องการแสดงหน้าที่ของสื่อมวลชนในปรากฏการณ์ชีวิต

1. วิธีการวิจัย - ในส่วนที่เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยใช้เทคนิคการวิจัย ดังนี้

1.1 การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in-depth interview)

- การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกผู้ผลิตสื่อ เพื่อตอบคำถามในเรื่องของการแสดงหน้าที่ของสื่อมวลชน

1.2 การสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการและการสังเกตการณ์อย่างมีส่วนร่วม

คือ การสัมภาษณ์จากกลุ่มผู้บริโภคชีวิต และการเข้าร่วมในเหตุการณ์เพื่อการสังเกตการณ์ เพื่อตอบคำถามในเรื่องคุณค่าในการบริโภค ตามแนวคิดตรรกะการบริโภคในยุคหลังสมัยใหม่ว่าอยู่ในระดับใด

1.3 การวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis)

คือ การศึกษาเนื้อหาในสื่อมวลชน เพื่อค้นหาสัญลักษณ์และการสร้างความหมายที่ถูกค้นพบว่ามีความหมายอย่างไร สอดคล้องกับแนวคิดการโหยหาอดีตโดยผ่านสารธรรมชาตินี้บ้างหรือไม่

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

2.1 รายการโทรทัศน์

- รายการ “ชีวิตมหัศจรรย์” เป็นรายการที่นำเสนอสาระทางสุขภาพตามแนวธรรมชาติบำบัดเพื่อการพึ่งตนเอง โดยแนวคิดธรรมชาติที่ทางรายการนำเสนอเกิดขึ้นจากการให้คำแนะนำของชมรมอยู่ร้อยปีชีวิตเป็นสุข ซึ่งจัดทำโดยบริษัทโกลบอลอินเตอร์คอมมิวนิเคชั่น จำกัด

รายการชีวิตมหัศจรรย์ออกอากาศทางสถานีโทรทัศน์ไอทีวี ทุกวันเสาร์ เวลา 8.30 – 9.00 น. โดยผู้วิจัยจะทำการศึกษาในระยะเวลาตั้งแต่เดือนตุลาคม 2541 – ตุลาคม 2542 รวมทั้งสิ้น 48 ตอน

2.2 สื่อสิ่งพิมพ์ แบ่งออกเป็น 2 ประเภท

ได้แก่ นิตยสาร และหนังสือพิมพ์ ดังนี้

2.2.1 นิตยสารชีวิตดี เป็นนิตยสารทางเลือกเพื่อสุขภาพ มีสโลแกนว่า “ป่วยก็ต้องอ่าน ไม่ป่วยก็ต้องอ่าน” มีบริษัทอมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน) เป็นเจ้าของ

ผู้วิจัยทำการศึกษานิตยสารที่เผยแพร่ในช่วงเวลาเดือนตุลาคม 2541 – ตุลาคม 2542 รวมทั้งสิ้น 24 เล่ม เนื้อหาในนิตยสารแบ่งออกเป็น 5 ส่วนใหญ่ ๆ ด้วยกัน คือ วิชาการ บุคคล เรื่องน่ารู้ อาหารและโภชนาการ และปพลิเคชัน

2.2.2 มติชนสุดสัปดาห์ คอตัมน์ “ธรรมชาติบำบัด” ที่มีเนื้อหาสาระตรงตามหลักแนวคิด ธรรมชาติบำบัดโดย น.พ.บรรจบ ชุณหสวัตติกฤต เป็นผู้เขียนผู้วิจัยจะทำการศึกษาในระยะเวลาเช่นเดียวกับระยะเวลาที่ศึกษานิตยสาร คือ ตุลาคม 2541 – ตุลาคม 2542

2.2.3 หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ คอตัมน์ “ป็นชีวิตใหม่ด้วยชีวิตดี” เผยแพร่ทุกวันอาทิตย์ โดย ดร.สาทิส อินทรกำแหง ผู้วิจัยทำการศึกษาในระยะเวลา ตุลาคม 2541 – ตุลาคม 2542 เช่นเดียวกัน

2.3 แหล่งข้อมูลประเภทบุคคล ได้แก่

2.3.1 ผู้ผลิตสื่อ

เพื่อศึกษาถึงความตั้งใจในการทำหน้าที่ของสื่อมวลชน ซึ่งแสดงผ่านทางเนื้อหาที่น่าสนน โดยอาศัยวิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ได้แก่

- คุณรัชชัย กฤติยาภิชาติกุล ผู้บริหารบริษัทโกลบอลอินเตอร์คอมมิวนิเคชั่น จำกัด ซึ่งเป็นเจ้าของรายการชีวิตมหัศจรรย์ สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 24 มีนาคม 2543
- คุณสุภาวดี โกมารทัต บรรณาธิการนิตยสารชีวิต สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 28 มีนาคม 2543

2.3.2 ผู้บริโภค หรือผู้ปฏิบัติตามแนวทางชีวิต

สำหรับประชากร และกลุ่มตัวอย่างของผู้บริโภค คือ กลุ่มผู้สนใจในแนวทางชีวิต และปฏิบัติตามแนวทางชีวิต

โดยผู้วิจัยจะทำการศึกษา โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ จำนวน 20 กรณี ศึกษาประกอบกับการเข้าไปมีส่วนร่วมในงานสัมมนาของชมรมชีวิต ในวันที่ 3 ตุลาคม 2542 และการเข้าร่วมในกลุ่มรำตะบอง ซึ่งเป็นการบริหารร่างกายของผู้ที่ปฏิบัติชีวิต มีขึ้นทุกวันอาทิตย์ที่สวนลุมพินี เพื่อการสังเกตการณ์ให้ได้ข้อมูลประกอบการสัมภาษณ์

2.4 เอกสาร บทความ วิทยานิพนธ์ หนังสือ สิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ที่มีสาระสอดคล้องกับเรื่องที่คุณวิจัยต้องการศึกษาและสามารถใช้เป็นข้อมูลสนับสนุนในการเขียนรายงานและการศึกษา ผู้วิจัยจะนำมาประกอบการศึกษาทั้งหมด

3. เครื่องมือและวิธีการเก็บข้อมูล

3.1 ข้อมูลที่เป็นเนื้อหารายการโทรทัศน์ ผู้วิจัยใช้วิธีการบันทึกเทปด้วยตนเองส่วนหนึ่ง และอีกส่วนหนึ่งเป็นการขอบันทึกเทปจากบริษัทผู้ผลิต คือ บริษัท Global Intercommunication ที่ผลิตรายการชีวิตมหัศจรรย์

3.2 ข้อมูลที่เป็นสิ่งพิมพ์

- 3.2.1 นิตยสารชีวิต ผู้วิจัยซื้อด้วยตนเองทุกเล่ม
- 3.2.2 มติชนสุดสัปดาห์ ผู้วิจัยใช้วิธีการอัดสำเนาจากต้นฉบับและซื้อด้วยตนเองส่วนหนึ่ง
- 3.2.3 หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ผู้วิจัยใช้วิธีการอัดสำเนาจากหนังสือพิมพ์ต้นฉบับ

3.3 ข้อมูลประเภทบุคคล

3.3.1 ในส่วนของผู้ผลิต ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยวิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in-depth interview) และบันทึกเทปด้วยตนเอง ใช้คำถามโดยพิจารณาถึงประเด็นในการวิจัย ดังนี้

หน้าที่ของสื่อมวลชน

- ความเป็นมา / ความสำคัญในการผลิตรายการ
- จุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ในการผลิต / การแสดงหน้าที่ของสื่อ
- ทักษะ / ความคิดเห็นต่อการนำเสนอสาระชีวิต, ธรรมชาติป่าบึก, การแพทย์องค์รวม คอสังคมในปัจจุบัน
- ในการนำเสนอ / เผยแพร่มีปัจจัยใดเกี่ยวข้องบ้าง อาทิ บริบททางสังคม วัฒนธรรม ณ ปัจจุบัน

3.3.2 ในส่วนของผู้ปฏิบัติตัวตามแนวทางชีวิต ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยวิธีการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ

ผู้บริโภค

- สาเหตุแห่งความสนใจ / เริ่มอย่างไร / มีความเป็นมาอย่างไร
- ทำไมต้องเป็นชีวิต สนองความต้องการอะไรได้บ้าง
- ทักษะหรือความคิดส่วนตัวต่อชีวิต

- การปฏิบัติตามแนวทางชีวิต

จากวิธีการเก็บข้อมูลแบบการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ ผู้วิจัยจึงไม่สามารถที่จะบันทึกเทปในขณะที่สัมภาษณ์ได้ เพราะผู้ถูกสัมภาษณ์จะไม่รู้ตัวว่าตนเองกำลังเป็นผู้ให้สัมภาษณ์ ดังนั้นเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง ผู้วิจัยจะต้องทำการจดบันทึกหลังการสัมภาษณ์ทุกครั้ง และในทันทีที่เสร็จสิ้นการสัมภาษณ์

4. ระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาภาคตัดขวาง (cross-sectional study) ทั้งนี้ผู้วิจัยจะทำการเก็บรวบรวมข้อมูลตั้งแต่เดือนตุลาคม 2541 – พฤศจิกายน 2542

5. หน่วยที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

หน่วยที่ใช้ในการวิเคราะห์ผู้วิจัยแบ่งโดยยึดหลักของคำถามในการวิจัยแบ่งได้ดังนี้

5.1 ข้อมูลที่เป็นเนื้อหารายการและสาระที่เผยแพร่ทางสิ่งพิมพ์และทางโทรทัศน์

5.2 ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการผลิตรายการหรือผู้ผลิตเนื้อหาสาระ (media producer) และผู้บริโภค (consumer) หรือผู้ปฏิบัติตามแนวทางชีวิต

6. การตรวจสอบข้อมูลและเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยจะทำการตรวจสอบข้อมูลและเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลดังต่อไปนี้

ในส่วน of ข้อมูลที่เป็นเนื้อหา เพื่อหาสัญญาณและความหมายโดยการเปรียบเทียบระหว่างการนำเสนอเนื้อหาผ่านทางสื่อมวลชน คือ รายการชีวิตมหัศจรรย์ที่เผยแพร่ทางโทรทัศน์, นิตยสารชีวิต, คอลัมน์ "ปิ่นชีวิตใหม่ด้วยชีวิต" ทางหน้าหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ และคอลัมน์ "ธรรมชาติบำบัด" ทางมติชนสุดสัปดาห์ซึ่งใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพมาเป็นเกณฑ์ในการวิเคราะห์เนื้อหา

ประกอบกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการในผู้บริโภครีจิด ผลจากข้อมูลที่ได้ จะเป็นการตรวจสอบระหว่างกันของความหมายที่เสนอผ่านทางผู้ส่งสาร และความหมายในตัวของผู้รับสาร ส่วนสุดท้ายคือ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจาะลึก จากผู้ผลิตสื่อที่มีความรับผิดชอบโดยตรง ข้อมูลที่ได้ผู้วิจัยจะนำมาตรวจสอบกับเนื้อหาที่ปรากฏในสื่อมวลชนอีกด้วย ประกอบกับการอาศัยเอกสารบทความอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างความเที่ยงตรงให้กับข้อมูลมากยิ่งขึ้น

ในส่วนของเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล จากการสัมภาษณ์ทั้งเจาะลึกและไม่เป็นทางการ โดยผู้วิจัยจะใช้ชุดคำถามเดียวกันโดยแยกเป็นชุดคำถามในส่วนของผู้ผลิตและชุดคำถามในส่วนของผู้บริโภค ประกอบด้วยวิธีการจดบันทึกด้วยตนเองในกรณีการสัมภาษณ์ไม่เป็นทางการ และการบันทึกเทป การจดบันทึกในกรณีการสัมภาษณ์เจาะลึก

7. การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์โดยอาศัยกรอบแนวคิดทฤษฎีมาศึกษาและแยกเป็นประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

7.1 สถิติและการสร้างความหมายตามแนวคิดชีวิต หรือธรรมชาติป่าบักของสื่อมวลชน โดยอาศัยแนวคิดสัญวิทยาและแนวคิดการให้ข้อมูลอย่างเป็นระบบ แบ่งส่วนการศึกษาได้ดังนี้

- 7.1.1 การค้นหาสัญญาณและการสร้างความหมายที่พบในสื่อมวลชน โดยการนำเสนอเป็นตาราง ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการแยกสัญญาณออกเป็นสัญญาณบริโภคนิยมและสัญญาณปฏิบัติ เพื่อค้นหาว่ามีสัญญาณอะไรและแต่ละสัญญาณมีการสร้างความหมายอย่างไร
- 7.1.2 การศึกษาความหมายที่พบแต่ละสัญญาณ เพื่อศึกษาว่าสื่อมวลชนให้ความหมายไว้อย่างไร โดยแบ่งเป็น 2 ระดับ คือ ในระดับทั่วไป และในระดับลึก พร้อมยกตัวอย่าง

- 7.1.3 สรุปภาพความหมายที่ค้นพบ เพื่ออธิบายถึงภาพปรากฏการณ์ในชีวิตจริงว่า สอดคล้องกับการโทษหาอดีตหรือไม่อย่างไร โดยอาศัยแนวคิดการโทษหาอดีต มาร่วมวิเคราะห์กับข้อมูลที่ค้นพบ

7.2 ศึกษาการบริโภคชีวิตของชนชั้นกลาง จากการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ และการสังเกตการณ์ โดยอาศัยแนวคิดตรรกะการบริโภคของโบคริชาร์ด ได้แก่

- 7.2.1 ตรีกรวิทยาเชิงหน้าที่ของค่าการใช้สอย
 7.2.2 ตรีกรวิทยาเชิงเศรษฐศาสตร์ของค่าการแลกเปลี่ยน
 7.2.3 ตรีกรวิทยาค่าสัญญา
 7.2.4 ตรีกรวิทยาของการแลกเปลี่ยนเชิงสัญลักษณ์

จากนั้นจะได้ทำการสรุปผลที่พบจากการศึกษาเพื่อวิเคราะห์ว่า การบริโภคชีวิตของชนชั้นกลางนั้นอยู่ในคุณค่าระดับใด

7.3 การทำหน้าที่ของสื่อมวลชนโดยอาศัยแนวคิดหน้าที่นิยมของสื่อมวลชนและการทำหน้าที่ของสื่อมวลชนตามมุมมองทางด้านเศรษฐศาสตร์การเมือง

โดยการศึกษาจากการสัมภาษณ์เจาะลึกและการวิเคราะห์เนื้อหาร่วมกัน เพื่อให้ทราบว่สื่อมวลชนแสดงหน้าที่อะไรบ้าง และอย่างไร ในปรากฏการณ์ชีวิต

8. การนำเสนอข้อค้นพบ

การนำเสนอข้อค้นพบในการวิจัย ผู้วิจัยแบ่งได้เป็น

- 8.1 สัญญาและการสร้างความหมายผ่านทางเนื้อหาของสื่อมวลชนในปรากฏการณ์ชีวิต
- มีสัญญาอะไรและสื่อมวลชนสร้างความหมายอย่างไร

- ภาพของความหมายในปรากฏการณ์ชีวิตเป็นอย่างไรและมีความสัมพันธ์กับแนวคิดการโยยหาดีคืออะไร
- 8.2 ระดับของคุณค่าในการบริโภคชีวิตของชนชั้นกลางอยู่ในระดับใดตามหลักตรรกะการบริโภคในยุคหลังสมัยใหม่
- 8.3 สื่อมวลชนทำหน้าที่อย่างไร ในปรากฏการณ์ชีวิต

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย